

Sémantické aspekty verba a valencie

Monografie Miroslavy Kyseřové¹ vydaná Filozofickou fakultou Prešovské univerzity v Prešově je podnětným a inspirativním příspěvkem k výzkumu verba, a to jak ve smyslu jeho sémantické klasifikace, tak jeho valenčního potenciálu. Autorka svým originálním přístupem obohacuje tradiční lingvistický výzkum o nové úhly pohledu, překračuje hranice jazykovědy a práci umisťuje do širšího psychologického, filozofického a kognitivnělingvistického rámce.

Východiskem pro výzkum sloves je v práci valenční přístup, autorka si však velmi dobře uvědomuje jeho limity plynoucí zejména z nemožnosti stanovit jednoznačné a přesné hranice oddělující nutná a nenutná doplnění predikátů, tedy jejich komplementy od adjunktů. V práci se tedy rozhodla výzkum zúžit a detailní analýze podrobit slovesa se sémantickým příznakem akčnosti a procesnosti a u vybraných sémantických skupin pak popsat jejich valenční parametry.

Pro další výzkum sloves (a to nejen ve smyslu jejich valenčního potenciálu) pokládám za velmi přínosné už úvodní kapitoly věnované konceptu konání, resp. jednání v analytické a experimentální filozofii a v psychologii. Již zde se totiž autorce daří ukázat nové možnosti v přemýšlení o verbalizaci lidského jednání, ve vnímání a následném kódování aktivit pojmovaných mluvčím jako záměrné či chtěné, a to například ve vztahu k úspěšnosti a výsledkům potenciálně intencního jednání. Na tyto pasáže velmi organicky navazují kapitoly věnované již přímo klasifikaci verb. Funkční je rozdělení výsledků dosavadních výzkumů do kapitol věnovaných zvlášť lingvistice zahraniční (představeny jsou výsledky výzkumu provedeného v prostředí angloamerické, německé i ruské lingvistiky), české (zde jsou velmi detailně analyzovány především práce F. Daneše) a slovenské. A právě práce F. Daneše představují inspirační zdroj pro práce slovenských lingvistů, zejména M. Sokolové, jejíž klasifikace slovenských sloves se stala východiskem mimo jiné také pro autorku posuzované monografie. Ve vlastní analýze se už práce metodologicky opírá především o kognitivní chápání událostí, a proto jsou představeny základní principy kognitivních přístupů a slovesa jsou kategorizována podle příznaku akčnosti, aktivnosti a agentivnosti a odlišena od procesů.

¹ Miroslava Kyseřová, *Medzi konaním a dianím. Sémantické aspekty verba a valencia*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2017, 352 s. ISBN 978-80-555-1908-1.

Problematika sémantické klasifikace verb ostatně představuje stěžejní část celé práce. Tradiční základní rozlišení statických a dynamických jevů není opuštěno ani zde, autorka si ale velmi dobře uvědomuje úskalí „lexikálních” přístupů, v nichž se obvykle vytváří svazky distinktivních rysů sloves a následně hledají shodné a odlišné rysy konkrétního slovesa, jež je následně zařazeno do odpovídající skupiny. Kognitivní přístupy naopak primárně nesměřují ke striktní kategorizaci verb, ale pokoušejí se vyjít z konceptualizace událostí, vnímaných jako výseky reality přínáležející k archetypálním kognitivním modelům.

Funkční a opodstatněné propojení tohoto „prototypového” přístupu s již existujícím a ověřeným rozdělením sloves na akční, procesní a statická představuje dobré východisko pro vytvoření vlastních slovesních kategorií. Hranice mezi jednotlivými kategoriemi není ostrá ani striktně vedená, vedle prototypických akcí a procesů autorka připouští existenci „slabé” akčnosti a procesnosti, a tak si pro analýzu definuje soubory rysů typických pro jednotlivé třídy a následně nachází přímou úměru mezi výskytem těchto rysů a zařazením slovesa k akčnímu či procesnímu typu. Zavádění jednotlivých distinkčních rysů (jako např. přítomnost externího kauzátoru, mimovolnost a spontánnost dění apod.) je dobře promyšlené a potenciálně tak může představovat dobré východisko pro odpovědnou klasifikaci. Poctivě provedená analýza pak ukazuje na korelaci morfosyntaktických a valenčních charakteristik s parametry prototypických akčních sloves a procesů. Stanovené předpoklady a hypotézy autorka prověřuje v dotazníkovém výzkumu. Probandy byli rodilí mluvčí, školení uživatelé jazyka, kteří na základě svých uživatelských zkušeností identifikovali u vybraných sloves inherentní rys záměrnosti, resp. nezáměrnosti, a v jednoduchých vzorových větách posuzovali, zda popsaná aktivita proběhla záměrně či nezáměrně.

Závěrečné kapitoly jsou věnovány podrobné analýze sloves atmosférických a psychofyzických procesů a specifické skupině procesních sloves s generalizovaným subjektem *to*. Konceptuální modely jsou ověřovány v detailním korpusovém výzkumu, je tedy zřejmé, že autorka se v práci neomezuje pouze na intuitivní hodnocení vyplývající z jejich vlastních produkčních a recepčních zkušeností ani na hodnocení početně omezené skupiny probandů.

Valenční přístup představuje v moderní lingvistice velmi významný proud, ostatně i výsledky nedávné konference *Výzkum slovesné valence ve slovanských zemích včera a dnes*, pořádané na přelomu května a června Slovanským ústavem AV ČR, Instytutem Slawistyki Zachodniej i Południowej Uniwersytetu Warszawskiego a Pracowni Pragmatyki i Semantyki Językoznawczej Uniwersytetu Warszawskiego ukázaly, že jde o stále produktivní a přínosný pohled na analýzu věty a dalších syntaktických struktur. Možnost obohatit takto orientovaný výzkum o přístupy kognitivní lingvistiky obohacuje primárně lingvistický výzkum o otázky a problémy lingvistické antropologie a předkládané práci dodává univerzální platnost.

Jindřiška Svobodová, Olomouc